WYROK TRYBUNAŁU (pierwsza izba)
z dnia 18 maja 2006 r. *

W sprawie C-397/03 P

mającej za przedmiot odwołanie w trybie art. 56 statutu Trybunału Sprawiedliwości, wniesione w dniu 19 września 2003 r.,

Archer Daniels Midland Co., z siedzibą w Decatur (Stany Zjednoczone),

Archer Daniels Midland Ingredients Ltd, z siedzibą w Erith (Zjednoczone Królestwo),

reprezentowane przez C.O. Lenza, Rechtsanwalt, E. Batchelora oraz L. Martin Alegi i M. Garcię, solicitors, z adresem do doręczeń w Luksemburgu,

wnoszące odwołanie,

* Język postępowania: angielski.

w której drugą stroną jest:

Komisja Wspólnot Europejskich, reprezentowana przez R. Lyala, działającego w charakterze pełnomocnika oraz przez J. Flynna, QC, z adresem do doręczeń w Luksemburgu,

strona pozwana w pierwszej instancji,

TRYBUNAŁ (pierwsza izba),

w składzie: P. Jann, prezes izby, K. Schiemann, N. Colneric (sprawozdawca), E. Juhász i E. Levits, sędziowie,

rzecznik generalny: A. Tizzano,
sekretarz: M. Ferreira, główny administrator,

uwzględniając procedurę pisemną i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 18 listopada 2004 r.,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 7 czerwca 2005 r.,

wydaje następujący

Wyrok

1 Archer Daniels Midland Co. (zwana dalej „ADM Company") oraz jej europejska spółka-córka Archer Daniels Midland Ingredients Ltd (zwana dalej „ADM Ingredients") żądają w odwołaniu uchylenia wyroku Sądu Pierwszej Instancji Wspólnot Europejskich z dnia 9 lipca 2003 r. w sprawie T-224/00 Archer Daniels Midland i Archer Daniels Midland Ingredients przeciwko Komisji, Rec. str. II-2597 (zwanego dalej „zaskarżonym wyrokiem") w zakresie, w jakim Sąd oddalił w nim ich skargę o stwierdzenie częściowej nieważności decyzji Komisji 2001/418/WE z dnia 7 czerwca 2000 r. dotyczącej postępowania na podstawie art. 81 traktatu WE oraz art. 53 porozumienia o EOG (sprawa COMP/36.545/F3 — Aminokwasy) (Dz.U. 2001, L 152, str. 24, zwanej dalej „sporną decyzją").

2 Zaskarżonym wyrokiem Sąd w szczególności obniżył kwotę grzywny nałożonej na ADM Company oraz na ADM Ingredients jako odpowiedzialne solidarnie oraz oddalił skargi o stwierdzenie nieważności spornej decyzji.

Ramy prawne

3 Artykuł 7 ust. 1 europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzonej w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. (zwanej dalej „EKPC"), zatytułowany „Zakaz karania bez podstawy prawnej" stanowi:

„Nikt nie może być uznany za winnego popełnienia czynu polegającego na działaniu lub zaniechaniu działania, który według prawa wewnętrznego lub międzynarodowego nie stanowił czynu zagrożonego karą w czasie jego popełnienia. Nie będzie również wymierzona kara surowsza od tej, którą można było wymierzyć w czasie, gdy czyn zagrożony karą został popełniony".

4 Zgodnie z art. 4 protokołu nr 7 do EKPC, zatytułowanego „Zakaz ponownego sądzenia lub karania":

„1. Nikt nie może być ponownie sądzony lub ukarany w postępowaniu przed sądem tego samego państwa za przestępstwo, za które został uprzednio skazany prawomocnym wyrokiem lub uniewinniony zgodnie z ustawą i zasadami postępowania karnego tego państwa.

[...]

3. Żadne z postanowień niniejszego artykułu nie może być uchylone na podstawie artykułu 15 konwencji".

5 Artykuł 15 ust. 2 rozporządzenia Rady nr 17 z dnia 6 lutego 1962 r., pierwszego rozporządzenia wprowadzającego w życie art. [81] i [82] traktatu (Dz.U. L 1962, 13, str. 204) stanowi:

„Komisja może nałożyć, w drodze decyzji, na przedsiębiorstwa i związki przedsiębiorstw kary pieniężne w wysokości 1000–1 000 000 jednostek rozliczeniowych albo ponad tę kwotę do dziesięciu procent wartości osiągniętego w poprzednim roku

gospodarczym obrotu każdego z przedsiębiorstw uczestniczących w naruszeniu, jeśli umyślnie lub przez niedbalstwo:

a) naruszają art. [81] ust. 1 lub art. [82] traktatu [...]

[...]

Przy ustalaniu wysokości kary pieniężnej należy uwzględnić, oprócz wagi naruszenia, również okres trwania tego naruszenia".

6 Komunikat Komisji zatytułowany „Wytyczne w sprawie metody ustalania grzywien nakładanych na mocy art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 oraz art. 65 ust. 5 Traktatu ustanawiającego Europejską Wspólnotę Węgla i Stali" (Dz.U. 1998, C 9, str. 3, zwane dalej „wytycznymi") stanowi w szczególności:

„Przedstawione [...] w zarysie zasady powinny zapewnić przejrzystość oraz bezstronność decyzji Komisji zarówno w oczach przedsiębiorstw, jak również Trybunału Sprawiedliwości przy jednoczesnym respektowaniu posiadanego przez Komisję prawa do ustalania grzywien według własnego uznania, w ramach odnośnego prawodawstwa, w granicach 10% wartości całości obrotu. Jednakże decyzja taka musi być podjęta zgodnie z konsekwentną i niedyskryminacyjną polityką, która jest spójna z celami nakładania grzywien za naruszenia zasad konkurencji.

Nowa metoda określania kwoty grzywny będzie zgodna z następującymi przepisami, które na wstępie określają kwotę podstawową, która będzie zwiększona tak, aby umożliwić wzięcie pod uwagę okoliczności obciążających oraz zmniejszana tak, aby wziąć pod uwagę okoliczności łagodzące".

7 Zgodnie z pkt 1 A akapity czwarty i szósty wytycznych:

„Trzeba będzie wziąć również pod uwagę rzeczywiste ekonomiczne możliwości przestępcy [sprawcy naruszenia] spowodowania znaczących szkód innym podmiotom działającym na rynku, w szczególności konsumentom i w zależności od tego ustalić grzywnę na takim poziomie, który zapewni odpowiednio odstraszający efekt.

[...]

Tam, gdzie w naruszeniu uczestniczy kilka przedsiębiorstw (np. kartele), w niektórych przypadkach może wystąpić potrzeba stosowania kwot ważonych, określonych w ramach każdej z trzech kategorii w celu wzięcia pod uwagę określonej wagi naruszenia i tym samym rzeczywistego wpływu nagannego zachowania każdego z przedsiębiorstw na konkurencję, w szczególności tam gdzie istnieje znaczna dysproporcja pomiędzy wielkością przedsiębiorstw popełniających naruszenie tego samego typu".

Okoliczności faktyczne leżące u podstaw sporu

8 Okoliczności leżące u podstaw wniesionej do Sądu skargi zostały przedstawione w zaskarżonym wyroku w następujący sposób:

„1 Skarżące: [ADM Company] i jej europejska spółka-córka [ADM Ingredients] prowadzą działalność w sektorze przetwórstwa zbóż i nasion roślin oleistych. W 1991 r. weszły one na rynek lizyny.

2 Lizyna jest najważniejszym aminokwasem używanym w paszach dla zwierząt w celu zwiększenia ich wartości odżywczych. Lizyna syntetyczna jest używana jako dodatek do pasz, które nie zawierają wystarczającej ilości naturalnej lizyny, na przykład zbóż, aby umożliwić żywieniowcom ułożenie diety na bazie białek zaspokajającej zapotrzebowania pokarmowe zwierząt. Pasze, do których dodawana jest lizyna syntetyczna, mogą także zastępować pasze zawierające wystarczającą ilość lizyny w stanie naturalnym, takie jak soja.

3 W 1995 r., po przeprowadzeniu przez Federal Bureau of Investigation (FBI) tajnego dochodzenia, dokonano w Stanach Zjednoczonych przeszukań w lokalach kilku przedsiębiorstw prowadzących działalność na rynku lizyny. W sierpniu i październiku 1996 r. władze amerykańskie zarzuciły ADM Company, a także spółkom: Kyowa Hakko Kogyo Co. Ltd (zwanej dalej »Kyowa«), Sewon Corp. Ltd, Cheil Jedang Corp. (zwanej dalej »Cheil«) oraz Ajinomoto Co. Inc. stworzenie kartelu polegającego na ustalaniu cen lizyny oraz podziału wielkości sprzedaży tego produktu pomiędzy czerwcem 1992 r. a czerwcem 1995 r. Wskutek porozumień zawartych z amerykańskim Ministerstwem Sprawiedliwości sędzia, któremu przydzielono sprawę, nałożył na te przedsiębiorstwa grzywny wynoszące 10 milionów dolarów amerykańskich (USD) w przypadku Kyowa Hakko Kogyo i Ajinomoto, 70 milionów USD w przypadku ADM Company oraz 1,25 miliona USD w przypadku Cheil. Wysokość grzywny nałożonej na Sewon Corp. wynosiła, według tej ostatniej, 328 000 USD. Ponadto trzy osoby zarządzające ADM Company zostały skazane za rolę odgrywaną przez nie w kartelu na kary pozbawienia wolności oraz grzywny.

4 W lipcu 1996 r. Ajinomoto, na podstawie komunikatu Komisji 96/C 207/04 dotyczącego nienakładania grzywien lub obniżenia ich kwoty w sprawach

dotyczących karteli (Dz.U. 1996, C 207, str. 4, zwanego dalej »komunikatem w sprawie współpracy«), zaproponowała Komisji współpracę mającą na celu wykazanie istnienia kartelu na rynku lizyny oraz skutków wywieranych przezeń w Europejskim Obszarze Gospodarczym (EOG).

5 W dniach 11 i 12 czerwca 1997 r. Komisja przeprowadziła na podstawie art. 14 ust. 3 rozporządzenia nr 17 [...] kontrole w europejskich oddziałach ADM Company i Kyowa Hakko Europe GmbH. W następstwie tych kontroli Kyowa Hakko Kogyo i Kyowa Hakko Europe oznajmiły, że chcą współpracować z Komisją i dostarczyły jej pewnych informacji, dotyczących w szczególności dat spotkań producentów lizyny.

6 W dniu 28 lipca 1997 r. na podstawie art. 11 rozporządzenia nr 17 Komisja skierowała do ADM Company i ADM Ingredients, do Sewon Corp. oraz jej europejskiej spółki-córki Sewon Europe GmbH (zwanych dalej łącznie »Sewon«), a także do Cheil żądania informacji dotyczących ich zachowania na rynku aminokwasów oraz określonych w tych pismach spotkań kartelu. Po otrzymaniu pisma Komisji z dnia 14 października 1997 r., przypominającego im, że nie odpowiedziały one na jej żądania, ADM Ingredients odpowiedziała na żądanie Komisji dotyczące rynku lizyny, zaś ADM Company nie przedstawiła żadnej odpowiedzi.

7 W dniu 30 października 1998 r. na podstawie podanych do jej wiadomości informacji Komisja wysłała do ADM Company i ADM Ingredients (zwanych dalej łącznie »ADM«), a także do innych zainteresowanych przedsiębiorstw, czyli do Ajinomoto i jej europejskiej spółki-córki Eurolysine SA (zwanych dalej łącznie »Ajinomoto«), do Kyowa Hakko Kogyo i jej europejskiej spółki-córki Kyowa Hakko Europe (zwanych dalej łącznie »Kyowa«), do Daesang Corp. (dawniej Sewon Corp.) i jej europejskiej spółki-córki Sewon Europe oraz do Cheil pismo w sprawie przedstawienia zarzutów w związku z naruszeniem art. 81 ust. 1 WE oraz art. 53 ust. 1 porozumienia o EOG (zwanego dalej »porozumieniem EOG«). W piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów Komisja zarzucała tym przedsiębiorstwom ustalanie cen lizyny w EOG i limitów sprzedaży na tym rynku, a także wymianę informacji o wielkości sprzedaży,

począwszy od września 1990 r. (w przypadku Ajinomoto, Kyowa i Sewon), marca 1991 r. (Cheil) oraz czerwca 1992 r. (ADM) do czerwca 1995 r. Po otrzymaniu tego pisma w sprawie przedstawienia zarzutów skarżące poinformowały Komisję, że nie podważają one prawdziwości okoliczności faktycznych.

8 Po wysłuchaniu zainteresowanych przedsiębiorstw w dniu 1 marca 1999 r. Komisja w dniu 17 sierpnia 1999 r. wysłała do nich dodatkowe pismo w sprawie przedstawienia zarzutów, dotyczące okresu trwania kartelu, w którym stwierdzono, że Ajinomoto, Kyowa i Sewon uczestniczyły w kartelu co najmniej od czerwca 1990 r., Cheil — co najmniej od początku 1991 r., a skarżące — od dnia 23 czerwca 1992 r. Skarżące udzieliły odpowiedzi na to dodatkowe pismo w sprawie przedstawienia zarzutów w dniu 6 października 1999 r., potwierdzając, że nie podważają one prawdziwości zarzucanych okoliczności faktycznych.

9 Komisja zakończyła postępowanie wydaniem [spornej] decyzji. Została [ona] doręczona skarżącym pismem z dnia 16 czerwca 2000 r.

10 [Sporna decyzja] zawiera następujące postanowienia:

»*Artykuł 1*

[ADM Company] i jej europejska spółka-córka [ADM Ingredients], Ajinomoto Company Incorporated i jej europejska spółka-córka Eurolysine SA, Kyowa Hakko Kogyo Company Limited i jej europejska spółka-córka Kyowa Hakko Europe GmbH, Daesang Corporation i jej europejska spółka-córka Sewon

Europe GmbH, a także [Cheil] naruszyły art. 81 ust. 1 traktatu WE oraz art. 53 ust. 1 porozumienia EOG, uczestnicząc w porozumieniach dotyczących cen, wielkości sprzedaży oraz wymiany indywidualnych informacji o wielkości sprzedaży lizyny syntetycznej, które to porozumienia obejmowały całość EOG.

Naruszenie to trwało:

a) w przypadku [ADM Company] i [ADM Ingredients]: od dnia 23 czerwca 1992 r. do dnia 27 czerwca 1995 r.;

b) w przypadku Ajinomoto Company Incorporated i Eurolysine SA: co najmniej od lipca 1990 r. do dnia 27 czerwca 1995 r.;

[...]

Artykuł 2

Ze względu na stwierdzone w art. 1 naruszenie na wyliczone w tym postanowieniu przedsiębiorstwa zostają nałożone następujące grzywny:

a) [ADM Company] i

[ADM Ingredients]

(odpowiedzialne solidarnie): grzywna w wysokości 47 300 000 EUR

b) Ajinomoto Company Incorporated i

Eurolysine SA

(odpowiedzialne solidarnie): grzywna w wysokości 28 300 000 EUR

[...]«.

11 Aby obliczyć kwotę grzywien, Komisja w [spornej decyzji] zastosowała metodologię przedstawioną w wytycznych [...] oraz w komunikacie w sprawie współpracy.

12 Po pierwsze, kwota podstawowa grzywny, określana w zależności od wagi i okresu trwania naruszenia, została w przypadku ADM ustalona na 39 milionów EUR. W przypadku Ajinomoto, Kyowa, Cheil i Sewon kwota podstawowa grzywny została ustalona odpowiednio na 42, 21, 19,5 i 21 milionów EUR (motyw 314 [spornej decyzji]).

13 Aby ustalić kwotę wyjściową grzywien, określaną w zależności od wagi naruszenia, Komisja w pierwszej kolejności uznała, że zainteresowane przedsiębiorstwa popełniły bardzo poważne naruszenie, a to ze względu na jego charakter, rzeczywisty wpływ na rynek lizyny w EOG oraz rozmiar właściwego rynku geograficznego. Uznając następnie, na podstawie łącznych obrotów osiągniętych przez każde z tych przedsiębiorstw w ciągu ostatniego roku trwania naruszenia, że istnieje znaczna dysproporcja pomiędzy wielkością przedsiębiorstw popełniających naruszenie, Komisja potraktowała je w zróżnicowany sposób. Kwota wyjściowa grzywien nałożonych na ADM

i Ajinomoto została zatem ustalona na 30 milionów EUR, a grzywien nałożonych na Kyowa, Cheil i Sewon — na 15 milionów EUR (motyw 305 [spornej decyzji]).

14 Aby uwzględnić okres trwania naruszenia popełnionego przez każde z przedsiębiorstw i określić kwotę podstawową ich grzywien, określona w ten sposób kwota wyjściowa została zwiększona o 10% za każdy rok [trwania naruszenia], czyli o 30% w przypadku ADM i Cheil i o 40% w przypadku Ajinomoto, Kyowa i Sewon (motyw 313 [spornej decyzji]).

15 Po drugie, z tytułu okoliczności obciążających kwoty podstawowe grzywien nałożonych na ADM i Ajinomoto zostały powiększone o 50%, czyli o 19,5 miliona EUR w przypadku ADM i 21 milionów EUR w przypadku Ajinomoto, ze względu na odgrywaną przez te przedsiębiorstwa rolę przywódczą w naruszeniu (motyw 356 [spornej decyzji]).

16 Po trzecie, z tytułu okoliczności łagodzących Komisja zmniejszyła o 20% podwyżkę grzywny zastosowaną wobec Sewon ze względu na okres trwania naruszenia, uznając, że od początku 1995 r. przedsiębiorstwo to odgrywało w kartelu bierną rolę (motyw 365 [spornej decyzji]). Komisja zmniejszyła ponadto o 10% kwoty podstawowe grzywien każdego z zainteresowanych przedsiębiorstw ze względu na to, że wszystkie one zaniechały naruszeń bezzwłocznie po pierwszej interwencji władzy publicznej (motyw 384 [spornej decyzji]).

17 Po czwarte, Komisja dokonała »znacznego obniżenia« kwoty grzywien, w rozumieniu części D komunikatu w sprawie współpracy. Na tej podstawie Komisja przyznała Ajinomoto i Sewon obniżkę o 50% kwoty grzywny, która zostałaby na nie nałożona w przypadku braku współpracy, Kyowa i Cheil —

obniżkę o 30% i wreszcie ADM — obniżkę o 10% (motywy 431, 432 i 435 [spornej decyzji])".

Skarga wniesiona do Sądu i zaskarżony wyrok

9 W dniu 25 sierpnia 2000 r. wnoszące odwołanie wniosły do Sądu skargę na sporną decyzję.

10 W swej skardze wniosły one o stwierdzenie nieważności tej nakładającej na nie grzywnę decyzji lub też zmniejszenie kwoty nałożonej w niej grzywny.

11 W zaskarżonym wyroku Sąd:

— ustalił kwotę grzywny nałożonej na wnoszące odwołanie jako odpowiedzialne solidarnie na 43 875 000 EUR;

— oddalił skargę w pozostałej części;

— obciążył wnoszące odwołanie ich własnymi kosztami postępowania oraz trzema czwartymi kosztów poniesionych przez Komisję Wspólnot Europejskich, a także obciążył tę ostatnią jedną czwartą jej własnych kosztów.

Żądania stron w postępowaniu przed Trybunałem

12 Wnoszące odwołanie wnoszą do Trybunału o:

— uchylenie zaskarżonego wyroku w zakresie, w jakim Sąd oddalił skargę na sporną decyzję;

— stwierdzenie nieważności art. 2 spornej decyzji w zakresie, w jakim dotyczy on ADM;

— tytułem ewentualnym, w zakresie dotyczącym tiret drugiego, zmianę art. 2 spornej decyzji, która to zmiana skutkowałaby zmniejszeniem lub uchyleniem nałożonej na ADM grzywny;

— tytułem ewentualnym, w zakresie dotyczącym tiret drugiego i trzeciego, skierowanie sprawy do Sądu w celu ponownego jej rozpoznania pod względem prawnym zgodnie z wyrokiem Trybunału;

— w każdym razie, obciążenie Komisji jej własnymi kosztami postępowania, a także kosztami ADM, poniesionymi przez nie w postępowaniach przed Sądem i Trybunałem.

13 Komisja wnosi do Trybunału o:

— oddalenie odwołania;

— obciążenie wnoszących odwołanie kosztami postępowania.

Podniesione zarzuty

14 Odwołanie swe wnoszące je opierają na następujących zarzutach:

— naruszenie zasady niedziałania prawa wstecz poprzez zaaprobowanie wstecznego zastosowania wytycznych przez Komisję;

— naruszenie zasady równości:

— poprzez zaaprobowanie dyskryminacji stosowanej przez Komisję w odniesieniu do metody obliczania grzywien zastosowanej wobec popełnionych w tym samym czasie naruszeń prawa konkurencji w zależności od tego, czy wydała ona decyzję przed publikacją czy po publikacji wytycznych;

— poprzez zaaprobowanie jednakowej kwoty wyjściowej grzywien nałożonych na ADM i na Ajinomoto, choć udział Ajinomoto w rynku w EOG był niemal dwa razy większy niż udział ADM;

— naruszenie zasady non bis in idem poprzez orzeczenie, iż Komisja nie była zobowiązana ani do zaliczenia, ani do uwzględnienia grzywien zapłaconych przez ADM innym władzom z tytułu tych samych działań;

— naruszenie obowiązku uzasadnienia:

— poprzez stwierdzenie, że Komisja nie była zobowiązana do uwzględnienia grzywien zapłaconych przez ADM w krajach trzecich, choć grzywna nałożona przez Komisję zależy między innymi od światowych obrotów ADM, i przedsiębiorstwo to zostało zatem ukarane proporcjonalnie do obrotów osiągniętych przez nie w krajach, w których zostało ono już skazane na kary grzywny;

— poprzez stwierdzenie, że grzywna ma odpowiednią wysokość, choć Komisja nie spełniła swego obowiązku uwzględnienia osiągniętych przez ADM w EOG obrotów lizyną;

— wypaczenie dowodów poprzez stwierdzenie, iż Komisja wykazała istnienie skutków gospodarczych, choć te dowody nie zawierają analizy poziomu cen w przypadku niezawarcia porozumienia, a zatem — nie mogą stanowić dowodu na to, iż ceny są wyższe, niż mogłyby być w przeciwnym przypadku;

— naruszenie zasady, na podstawie której Komisja powinna przestrzegać reguł, które sama dla siebie ustanowiła, poprzez zezwolenie tej instytucji na naruszenie wytycznych;

— naruszenie zasady proporcjonalności w dokonanej przez Trybunał i Sąd wykładni; zasady, zgodnie z którą musi istnieć pewien związek pomiędzy grzywnami a właściwym obrotem.

W przedmiocie odwołania

W przedmiocie zarzutu pierwszego opartego na naruszeniu zasady niedziałania prawa wstecz

15 Swym pierwszym zarzutem wnoszące odwołanie zarzucają Sądowi naruszenie w pkt 39–61 zaskarżonego wyroku zasady niedziałania prawa wstecz ze względu na to, że zaaprobował on wsteczne zastosowanie wytycznych przez Komisję.

16 Wnoszące odwołanie twierdzą, że kwota grzywny ustalona zgodnie z wcześniejszą praktyką byłaby niższa niż kwota grzywny ustalona według wytycznych.

17 W zaskarżonym wyroku Sąd oddalił ten zarzut, opierając się na rozumowaniu, które sformułował identycznie jak w swych innych wyrokach, które stanowiły podstawę wydania wyroku Trybunału z dnia 28 czerwca 2005 r. w sprawach połączonych C-189/02 P, C-202/02 P, od C-205/02 P do C-208/02 P i C-213/02 P Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, Rec. str. I-5425.

18 W pkt 202–206 tego ostatniego wyroku Trybunał podsumował argumentację Sądu w następujący sposób:

„202 Sąd słusznie wskazał na wstępie, że zasada niedziałania wstecz prawa karnego, której poświęcony jest art. 7 EKPC, jako prawo podstawowe stanowi ogólną zasadę prawa wspólnotowego, której należy przestrzegać przy nakładaniu kar pieniężnych za naruszenie reguł konkurencji i że z tej zasady wynika, iż kary muszą odpowiadać karom przewidzianym w czasie, w którym doszło do naruszenia.

203 Sąd orzekł następnie, że wytyczne mieszczą się w ramach prawnych regulujących wyznaczanie kwoty kar pieniężnych, jakie określone zostały w art. 15 rozporządzenia nr 17 przed dokonaniem naruszeń.

204 Zdaniem Sądu, metoda obliczania kar pieniężnych przewidziana w wytycznych nadal opiera się na zasadach, jakie przewiduje ten przepis, ponieważ rachunek ten uwzględnia wagę i okres trwania naruszenia, a kara pieniężna nie może przekroczyć maksymalnej kwoty wynoszącej 10% całkowitego obrotu.

205 Sąd uważa, że wytyczne nie zmieniają zatem ram prawnych kar, które nadal wyznacza wyłącznie rozporządzenie nr 17. Wcześniejsza praktyka wydawania decyzji przez Komisję nie jest częścią tych ram prawnych.

206 Wreszcie, zdaniem Sądu, wytyczne nie zaostrzają retroaktywnie kar pieniężnych, nawet jeśli mogą w pewnych przypadkach pociągać za sobą

ich podwyższenie. Wynika to z zakresu swobodnego uznania, jakim dysponuje Komisja zgodnie z rozporządzeniem nr 17 przy określaniu kwoty kar pieniężnych. Instytucja ta może także w każdej chwili podwyższyć wysokość kar pieniężnych dla potrzeb prowadzonej przez nią polityki konkurencji, pod warunkiem że zachowane zostaną granice wyznaczone w rozporządzeniu nr 17 [...]"

19 Jak stwierdził Trybunał w pkt 207 i 208 wyżej wymienionego wyroku w sprawie Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, założenie Sądu, że wytyczne nie są częścią ram prawnych określających kwotę grzywien ze względu na to, iż ramy te wyznacza wyłącznie art. 15 rozporządzenia nr 17, co skutkuje tym, iż stosowanie wytycznych do naruszeń dokonanych przed ich przyjęciem nie może naruszać zasady niedziałania prawa wstecz, nie jest prawidłowe.

20 Zmiana polityki represyjnej, w tym przypadku ogólnej polityki konkurencji Komisji w zakresie grzywien, w szczególności gdy następuje ona poprzez przyjęcie takich norm postępowania jak wytyczne, może odnosić skutki z punktu widzenia zasady niedziałania prawa wstecz (zob. wyżej wymieniony wyrok w sprawie Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, pkt 222).

21 Skuteczne stosowanie wspólnotowych reguł konkurencji wymaga jednak, aby Komisja mogła w każdej chwili dostosować wysokość grzywien do potrzeb tej polityki (zob. wyrok z dnia 7 czerwca 1983 r. w sprawach połączonych od 100/80 do 103/80 Musique Diffusion française i in. przeciwko Komisji, Rec. str. 1825, pkt 109 oraz wyżej wymieniony wyrok w sprawie Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, pkt 227).

22 Z powyższego wynika, że przedsiębiorstwa uczestniczące w postępowaniu administracyjnym, które może zakończyć się nałożeniem kary, nie mogą mieć uzasadnionych oczekiwań co do tego, że kary wymierzone przez Komisję nie przekroczą wysokości wcześniej nakładanych grzywien, ani co do metody ich obliczania (zob. wyżej wymieniony wyrok w sprawie Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, pkt 228).

23 Zatem w niniejszym przypadku przedsiębiorstwa muszą brać pod uwagę możliwość, że w każdej chwili Komisja zdecyduje podnieść wysokość grzywien w stosunku do poziomu stosowanego w przeszłości (zob. wyżej wymieniony wyrok w sprawie Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, pkt 229).

24 Dotyczy to nie tylko przypadku, gdy Komisja podnosi wysokość grzywien nakładanych w indywidualnych decyzjach, ale także gdy do podniesienia ich wysokości dochodzi na skutek stosowania w konkretnych przypadkach ogólnie obowiązujących norm postępowania takich jak wytyczne (zob. wyżej wymieniony wyrok w sprawie Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, pkt 230).

25 Jak w wyroku w sprawie Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji należy dojść do wniosku, że wytyczne, a w szczególności przewidziana w tych wytycznych nowa metoda obliczania grzywien, przy założeniu, że skutkuje ona podniesieniem wysokości nakładanych grzywien, były logicznie do przewidzenia przez takie przedsiębiorstwa jak wnoszące odwołanie w czasie, w którym dokonano spornych naruszeń, i że z tego powodu Komisja, stosując w spornej decyzji wytyczne do naruszeń dokonanych przed ich przyjęciem, nie naruszyła zasady niedziałania prawa wstecz (zob. wyżej wymieniony wyrok w sprawie Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, pkt 231 i 232).

26 Sąd nie naruszył zatem prawa, oddalając zarzut nieważności decyzji oparty na naruszeniu zasady niedziałania prawa wstecz.

27 W świetle powyższego należy oddalić pierwszy zarzut odwołania.

W przedmiocie zarzutu drugiego opartego na naruszeniu zasady równości

28 Drugi podniesiony przez wnoszące odwołanie zarzut dzieli się na dwie części. ADM zarzuca Sądowi naruszenie zasady równości, po pierwsze, ze względu na to, że zaaprobował on dyskryminację stosowaną przez Komisję w odniesieniu do metody obliczania grzywien zastosowanej wobec popełnionych w tym samym czasie naruszeń prawa konkurencji w zależności od tego, czy wydała ona decyzję przed publikacją czy po publikacji wytycznych (pkt 69–75 zaskarżonego wyroku), a po drugie, ze względu na to, że potwierdził on jednakową kwotę wyjściową grzywien nałożonych na ADM i na Ajinomoto, choć udział Ajinomoto w rynku w EOG był niemal dwa razy większy niż udział ADM (pkt 207 i 211–214 zaskarżonego wyroku).

29 Pierwsza część zarzutu drugiego jest ściśle powiązana z zarzutem pierwszym w zakresie, w jakim to rzekomo dyskryminujące traktowanie wynika z faktu, że począwszy od pewnej daty stosowano wytyczne.

30 Jak stwierdzono w pkt 21 niniejszego wyroku, Komisja może w każdej chwili podnieść wysokość kwoty grzywien w stosunku do tej stosowanej w przeszłości.

31 Z tego względu w pkt 110 wyżej wymienionego wyroku w sprawie Musique Diffusion française i in. przeciwko Komisji Trybunał oddalił zarzut oparty między innymi na argumencie, że zastosowana przez Komisję metoda jest dyskryminacyjna ze względu na to, iż okoliczności faktyczne tej sprawy miały miejsce w tym samym czasie co okoliczności faktyczne innych postępowań, w których Komisja podjęła decyzję wcześniej niż w tym przypadku, stosując przy tym znacznie niższe grzywny.

32 Pierwsza część zarzutu drugiego jest zatem nie do przyjęcia.

33 W odniesieniu do drugiej części zarzutu drugiego argumentacja wnoszących odwołanie opiera się na założeniu, zgodnie z którym w sytuacji gdy w tym samym naruszeniu uczestniczyło kilka przedsiębiorstw, kwoty wyjściowe grzywny mogą być zróżnicowane jedynie ze względu na wielkość obrotu wynikającego ze sprzedaży rozpatrywanego produktu w EOG. Założenie to jest błędne.

34 Jak wynika z pkt 243 i 312 wyżej wymienionego wyroku w sprawie Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, w odniesieniu do kwot wyjściowych grzywny dozwolone jest zróżnicowanie na podstawie kryteriów innych niż właściwy obrót.

35 Sąd nie naruszył w żaden sposób prawa, rozstrzygając w pkt 212 zaskarżonego wyroku, na podstawie wiążących go ustaleń faktycznych, że całkowity obrót ADM, który stanowi wskazówkę co do wielkości przedsiębiorstwa i jego siły ekonomicznej, wskazuje wyraźnie na to, iż ADM jest dwa razy większa niż Ajinomoto, co może jednocześnie równoważyć okoliczność, iż wywiera ona na rynek lizyny w EOG wpływ mniejszy niż Ajinomoto, a także wyjaśnia to, że kwota wyjściowa grzywny jest ustalona na wystarczająco odstraszającym poziomie.

36 Należy więc oddalić drugą część zarzutu drugiego, a zatem — całość zarzutu.

W przedmiocie zarzutu trzeciego opartego na naruszeniu następstwa zasady non bis in idem

Argumentacja stron

37 Zarzutem trzecim, w wersji przedstawionej podczas rozprawy, wnoszące odwołanie podnoszą, że Sąd naruszył następstwo zasady non bis in idem ze względu na to, iż w pkt 85–104 zaskarżonego wyroku rozstrzygnął, że Komisja nie była zobowiązana do zaliczenia ani uwzględnienia grzywien zapłaconych przez ADM innym władzom i stanowiących kary za te same działania.

38 Ten zarzut dzieli się na trzy części.

39 Wnoszące odwołanie podnoszą w pierwszej kolejności, że Sąd naruszył prawo, dokonując nadmiernie zawężającej wykładni zasady non bis in idem oraz wyroku z dnia 14 grudnia 1972 r. w sprawie 7/72 Boehringer Mannheim przeciwko Komisji (Rec. str. 1281). Twierdzą one, że jedną z zasad podstawowych jest następstwo zasady non bis in idem, która stawia wymóg uwzględnienia zbiegu kar dotyczących tych samych okoliczności faktycznych. Ich zdaniem, chodzi tu o istniejącą niezależnie od jakiegokolwiek porozumienia podstawową zasadę prawa wspólnotowego. Wnoszące odwołanie twierdzą, że w wyżej wymienionym wyroku w sprawie Boehringer Mannheim przeciwko Komisji Trybunał rozpatrywał sytuację kraju trzeciego i rozstrzygnął, że w sprawach tego rodzaju znajdują zastosowanie podstawowe zasady prawa. Według wnoszących odwołanie, uwzględnienie w późniejszych karach kar, które zostały już nałożone przez jakikolwiek sąd za te same działania, jest zgodne z zasadą prawidłowego administrowania wymiarem sprawiedliwości oraz zasadą proporcjonalności. Działanie w odmienny sposób pociągałoby za sobą ryzyko nadmiernego ukarania zainteresowanych przedsiębiorstw i oznaczałoby nałożenie na nie grzywny nieproporcjonalnej do konieczności wywarcia odstraszającego skutku lub represyjnego działania kary.

40 Wnoszące odwołanie zarzucają następnie, że zawarty w pkt 101 i 102 zaskarżonego wyroku wniosek, zgodnie z którym nie wykazały one, iż okoliczności faktyczne składające się na ukarane przez Komisję i kraje trzecie naruszenie są identyczne, stanowi wypaczenie dowodów, naruszenie art. 36 statutu Trybunału Sprawiedliwości ze względu na uchybienie obowiązkowi uzasadnienia oraz naruszenie ich prawa do obrony.

41 Wnoszące odwołanie twierdzą wreszcie, że Sąd popełnił błąd, stwierdzając w pkt 103 zaskarżonego wyroku, iż nawet gdyby okoliczności faktyczne były identyczne, ADM nie miałaby prawa do potrącenia ze względu na to, że nie wykazała, iż orzeczone w krajach trzecich kary dotyczyły stosowania lub skutków kartelu w EOG, a także stwierdzając, iż kary te zostały obliczone proporcjonalnie do obrotów osiągniętych przez ADM w Stanach Zjednoczonych i w Kanadzie. Trzeba by było tylko wykazać, że działania ukarane przez Komisję i władze krajów trzecich są identyczne. ADM twierdzi, że wykazała, iż jej działania i kartel ukarany przez Komisję i władze krajów trzecich dotyczyły dokładnie tego samego kartelu na poziomie światowym.

42 W odniesieniu do pierwszej części zarzutu trzeciego podniesionego przez wnoszące odwołanie Komisja twierdzi, że w wyżej wymienionym wyroku w sprawie Boehringer Mannheim przeciwko Komisji nie rozstrzygnięto kwestii, czy instytucja ta jest zobowiązana do zaliczenia kary nałożonej przez władze kraju trzeciego, w sytuacji gdy okoliczności faktyczne przypisane przedsiębiorstwu przez tę instytucję i przez te władze są identyczne. Jest ona zdania, że istnieją słuszne powody, aby uznać, że zasada prawa naturalnego, która została przywołana w wyroku z dnia 13 lutego 1968 r. w sprawie 14/68 Wilhelm i in., Rec. str. 1 oraz w wyżej wymienionym wyroku w sprawie Boehringer Mannheim przeciwko Komisji, znajduje zastosowanie jedynie w Unii Europejskiej. Wszystkie unijne sądy powinny, w każdym razie w przypadkach dotyczących prawa konkurencji, stosować się do miarodajnego orzecznictwa Trybunału, a kompetencje państw członkowskich i instytucji wspólnotowych pokrywają się częściowo. Pomiędzy Stanami Zjednoczonymi Ameryki i Wspólnotą Europejską nie istnieje ani taki związek, ani tego rodzaju pokrywanie się.

43 W odniesieniu do drugiej części zarzutu trzeciego podniesionego przez wnoszące odwołanie Komisja twierdzi, że Sąd, powołując się na wyżej wymieniony wyrok w sprawie Boehringer Mannheim przeciwko Komisji, wykazał, iż władze wspólnotowe i amerykańskie przejawiały zainteresowanie zachowaniami uczestników kartelu na ich odpowiednich terytoriach. W tym wyroku Trybunał dokonał, zdaniem Komisji, rozróżnienia pomiędzy porozumieniami leżącymi u podstaw kartelu i stosowaniem tego kartelu na różnych terytoriach.

44 W odniesieniu do trzeciej części zarzutu trzeciego podniesionego przez wnoszące odwołanie Komisja twierdzi, że ADM błędnie zrozumiała pkt 103 zaskarżonego wyroku. Jej zdaniem, Sąd zajął się w rzeczywistości kwestią, czy skazania w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie dotyczyły zachowania identycznego z tym, które zostało ukarane przez Komisję w spornej decyzji.

45 Zdaniem Komisji, jeśli zarzucane przez władze wspólnotowe i amerykańskie okoliczności faktyczne nie charakteryzują się takim samym przedmiotem i taką samą lokalizacją przestrzenną, nie można uważać ich za identyczne. Według niej, okoliczności faktyczne zarzucane przez Komisję i przez władze amerykańskie nie są identyczne i nic nie uprawnia ADM do twierdzenia, że te ostatnie miały zamiar ukarać ją za realizację porozumień na obszarze EOG.

Ocena Trybunału

— W przedmiocie pierwszej części zarzutu trzeciego

46 Jak zostało to wyjaśnione przez wnoszące odwołanie na rozprawie, nie powołują się one na zasadę non bis in idem jako taką. Nie twierdzą one zatem, że Komisja

niesłusznie wszczęła postępowanie lub też, że nie miała ona prawa nałożyć grzywny. Wnoszące odwołanie twierdzą raczej, że jedną z podstawowych zasad rządzących wymiarem sprawiedliwości jest następstwo zasady ne bis in idem, zgodnie z którą należy uwzględnić zbieg kar dotyczących tych samych okoliczności faktycznych.

47 W tym względzie należy na wstępie przypomnieć, że w ramach odwołania kontrola Trybunału ma na celu — z jednej strony — zbadanie, w jakim zakresie Sąd poprawnie z punktu widzenia prawa uwzględnił wszystkie czynniki istotne dla oceny wagi określonego zachowania w świetle art. 81 WE i art. 15 rozporządzenia nr 17 i — z drugiej strony — sprawdzenie, czy Sąd odpowiedział w sposób wystarczający pod względem prawnym na całość argumentów przedstawionych przez wnoszącego odwołanie na rzecz zniesienia lub zmniejszenia grzywny (zob. wyżej wymieniony wyrok w sprawie Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, pkt 244 i przywołane tam orzecznictwo).

48 W niniejszym przypadku w pkt 98 zaskarżonego wyroku Sąd stwierdził, że z brzmienia pkt 3 wyżej wymienionego wyroku w sprawie Boehringer Mannheim przeciwko Komisji wynika, iż Trybunał nie rozstrzygnął kwestii, czy Komisja jest zobowiązana do zaliczenia kary nałożonej przez władze kraju trzeciego, w sytuacji gdy okoliczności faktyczne przypisane przedsiębiorstwu przez tę instytucję i przez te władze są identyczne, lecz że uczynił on z identyczności zarzucanych przez Komisję i te władze okoliczności faktycznych wstępny warunek przeprowadzenia tego postępowania.

49 Sąd nie naruszył w tym względzie w żaden sposób prawa. W wyżej wymienionym wyroku w sprawie Boehringer Mannheim przeciwko Komisji Trybunał nie rozstrzygnął tej kwestii ze względu na to, że nie wykazano, iż okoliczności faktyczne przypisane przedsiębiorstwu przez, z jednej strony Komisję, a z drugiej strony — władze amerykańskie są identyczne.

50 Odsyłając następnie do pkt 11 wyżej wymienionego wyroku w sprawie Wilhelm i in. Sąd w pkt 99 zaskarżonego wyroku rozstrzygnął, że uwzględniając szczególną

sytuację, która wynika, z jednej strony, ze ścisłej wzajemnej zależności krajowych rynków państw członkowskich i wspólnego rynku oraz, z drugiej strony, ze szczególnego systemu podziału pomiędzy Wspólnotę i państwa członkowskie kompetencji w zakresie postępowania w przedmiocie karteli na tym samym terytorium — tj. wspólnego rynku — Trybunał, uznając możliwość prowadzenia podwójnego ścigania, uznał za konieczne, mając na względzie wynikającą zeń możliwość podwójnego ukarania, wzięcie pod uwagę pierwszej decyzji o nałożeniu kary zgodnie z wymogiem słuszności.

51 W pkt 100 zaskarżonego wyroku Sąd stwierdził, że sytuacja taka nie miała w niniejszym przypadku miejsca i doszedł do wniosku, że skoro wnoszące odwołanie nie powołały się na wyraźny przepis prawa międzynarodowego nakładający na Komisję, gdy ustala ona kwotę grzywny, obowiązek uwzględnienia kar już nałożonych na to samo przedsiębiorstwo za ten sam czyn przez władze lub sądy krajów trzecich takich jak Stany Zjednoczone Ameryki lub Kanada, nie mogą one zarzucać Komisji naruszenia w niniejszym przypadku tego rzekomego obowiązku.

52 Nawet zakładając, że to rozumowanie jest błędne i że nałożona przez władze kraju trzeciego kara stanowi element wchodzący w zakres oceny okoliczności niniejszej sprawy w celu określenia kwoty grzywny, zarzut nieuzwględnienia przez Komisję grzywien już nałożonych w krajach trzecich mógłby utrzymać się jedynie wtedy, gdy okoliczności faktyczne przypisane ADM przez, z jednej strony Komisję, a z drugiej strony — władze Stanów Zjednoczonych i Kanady, są identyczne.

53 W pkt 101–103 zaskarżonego wyroku Sąd przeanalizował pomocniczo, czy wnoszące odwołanie przedstawiły dowód takiej identyczności. Należy zatem przeanalizować inne, dotyczące tych punktów, części zarzutu trzeciego.

54 Powołana przez wnoszące odwołanie także w ramach pierwszej części zarzutu trzeciego zasada dobrej administracji jest pozbawiona w rozpatrywanym kontekście znaczenia.

— W przedmiocie drugiej części zarzutu trzeciego

55 W odniesieniu do stwierdzenia Sądu, zgodnie z którym nie przedstawiono dowodu, że okoliczności faktyczne przypisane ADM przez Komisję i przez władze Stanów Zjednoczonych i Kanady są identyczne, wnoszące odwołanie podnoszą w pierwszej kolejności, iż dowody zostały wypaczone. Twierdzą one, że okoliczność, iż naruszenia dotyczące lizyny i kwasu cytrynowego różnią się od siebie, wynika w oczywisty sposób z dokumentów dotyczących ugody sądowej zawartej tak w Stanach Zjednoczonych, jak i w Kanadzie, w których naruszenia zostały uznane za odrębne punkty oskarżenia przeciwko ADM. Ani te dokumenty, ani żadne inne dowody nie pozwalają na dojście do wniosku, że rozpatrywane odrębne porozumienia stanowią część „większej całości porozumień i uzgodnionych praktyk".

56 Sąd w każdym razie nie uznał, że naruszenia dotyczące odpowiednio lizyny i kwasu cytrynowego nie różnią się od siebie. Nie ulega wątpliwości, że na początku pkt 103 zaskarżonego wyroku wyraził on wątpliwości dotyczące kwestii, czy skazanie dotyczące porozumienia w sprawie lizyny można uznać za odrębne od skazania dotyczącego porozumienia w sprawie kwasu cytrynowego. Założył on jednak, że miało to miejsce.

57 W zakresie, w jakim Sąd uznał, że skazania w Stanach Zjednoczonych i w Kanadzie dotyczyły większej całości porozumień i uzgodnionych praktyk, nie można twierdzić, iż sąd ten wypaczył dowody. Zawarte w pkt 102 zaskarżonego wyroku powołanie się na „skazania w Stanach Zjednoczonych i w Kanadzie, [które] dotyczyły większej całości porozumień i uzgodnionych praktyk" należy interpretować w kontekście pkt 5 wyżej wymienionego wyroku w sprawie Boehringer Mannheim przeciwko Komisji, w którym jest mowa o „większej całości" i na który Sąd powołał się w poprzednim punkcie. Powołanie to należy zatem rozumieć w ten sposób, że skazania te dotyczą także nierozpatrywanych w spornej decyzji działań mających za przedmiot kwas cytrynowy.

58 Należy zatem oddalić zarzut oparty na wypaczeniu dowodów.

59 Wnoszące odwołanie twierdzą następnie, że Sąd odrzucił bez uzasadnienia dostarczone przez nie dowody dodatkowe w przedmiocie identyczności postępowań, naruszając w ten sposób art. 36 statutu Trybunału Sprawiedliwości.

60 W tym względzie należy przypomnieć, że obowiązek uzasadnienia ciążący na Sądzie na podstawie art. 36 i art. 53 akapit pierwszy statutu Trybunału Sprawiedliwości nie nakłada na Sąd obowiązku wyczerpującego omówienia w swych rozważaniach po kolei wszystkich argumentów podniesionych przez strony sporu. Uzasadnienie może zatem być dorozumiane, pod warunkiem że umożliwia ono zainteresowanym poznanie przyczyn podjętych decyzji, a Trybunałowi dostarcza danych wystarczających do wykonania kontroli sądowej (zob. podobnie wyrok z dnia 7 stycznia 2004 r. w sprawach połączonych C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P i C-219/00 P Aalborg Portland i in. przeciwko Komisji, Rec. str. I-123, pkt 372).

61 Sąd nie naruszył ciążącego na nim obowiązku uzasadnienia w odniesieniu do przedstawionych przez ADM dodatkowych dowodów. Jego uzasadnienie opiera się na przesłance, zgodnie z którą aby wykazać identyczność podnoszonych okoliczności faktycznych, wnoszące odwołanie winny były wykazać, że skazania orzeczone w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie dotyczyły stosowania lub skutków kartelu innych niż te, które miały miejsce w tych krajach, a w szczególności w EOG. Stwierdzając, że nie zostało to w żaden sposób wykazane, Sąd w dorozumiany sposób uznał przedstawione przez wnoszące odwołanie dowody dodatkowe za niewystarczające z punktu widzenia tego kryterium.

62 Wynika z tego, że nie można przyjąć zarzutu opartego na naruszeniu art. 36 statutu Trybunału Sprawiedliwości.

63 Wnoszące odwołanie twierdzą wreszcie, że z uwagi na to, iż w swych pismach i w spornej decyzji Komisja niewątpliwie przyznała, że okoliczności faktyczne, za które wnoszące odwołanie zostały ukarane w ramach postępowań wszczętych w krajach trzecich, były dokładnie takie same jak te, które zostały przedstawione przed Sądem, ten ostatni powinien umożliwić im bycie wysłuchanymi w zakresie twierdzenia przeciwnego.

64 W tym względzie należy stwierdzić, że Komisja niewątpliwie wskazała, iż naruszenie popełnione w EOG było skutkiem istnienia kartelu na poziomie światowym. Wskazując na to, Komisja nie przyznała jednak, że zarzucone przez nią wnoszącym odwołanie okoliczności faktyczne były identyczne z okolicznościami faktycznymi zarzuconymi przez władze Stanów Zjednoczonych i Kanady.

65 Z motywu 183 spornej decyzji wynika bowiem, że Komisja zarzuca ADM i innym wskazanym w decyzji przedsiębiorstwom naruszenie art. 81 WE oraz art. 53 porozumienia EOG ze względu na to, iż w ramach EOG i w zakresie objętym porozumieniem ustaliły one cenę lizyny, kontrolowały podaż i dokonały między sobą podziału wielkości sprzedaży tego produktu oraz wymieniały informacje o wielkości ich sprzedaży, aby kontrolować przestrzeganie ustalonych przez nie limitów sprzedaży. W motywie 311 spornej decyzji Komisja zauważyła, że zgodnie z informacjami dostarczonymi jej przez władze Stanów Zjednoczonych i Kanady grzywny nałożone przez nie na wskazane przez tę decyzję przedsiębiorstwa uwzględniały jedynie antykonkurencyjne skutki, które analizowane w tej decyzji porozumienie wywarło w obszarze podlegającym ich jurysdykcji.

66 Wynika z tego, że z punktu widzenia Komisji chodziło o stosowanie kartelu na różnych terytoriach. Twierdzenia Komisji umożliwiły zatem wnoszącym odwołanie odpowiednią obronę ich stanowiska w tej kwestii.

67 Zarzut oparty na naruszeniu prawa do bycia wysłuchanym jest zatem bezzasadny.

— W przedmiocie trzeciej części zarzutu trzeciego

68 Punkt 103 zaskarżonego wyroku stanowi część dokonanej przez Sąd analizy identyczności zarzucanych okoliczności faktycznych.

69 W tym względzie należy stwierdzić, że okoliczności faktyczne nie są identyczne, jeśli nałożona w kraju trzecim kara dotyczy jedynie stosowania lub skutków kartelu na rynku tego kraju, a kara wspólnotowa — jedynie stosowania lub skutków kartelu na rynku wspólnotowym.

70 Sąd w pkt 103 zaskarżonego wyroku podkreślił, że rozpatrywane kary zostały obliczone proporcjonalnie do obrotów osiągniętych odpowiednio w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie, aby poprzeć swój wniosek, zgodnie z którym celem grzywien było ukaranie stosowania porozumienia na tych terytoriach, a nie w EOG.

71 Zdaniem Sądu, ADM nie wykazała, że poza stosowaniem i skutkami rozpatrywanego kartelu w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie, kary nałożone w tych krajach dotyczyły stosowania i skutków tego kartelu w EOG.

72 Główne zastrzeżenie wysunięte przez wnoszące odwołanie w ramach trzeciej części zarzutu trzeciego jest zatem bezzasadne.

73 Wnoszące odwołanie tytułem ewentualnym twierdzą, że Komisja jest zobowiązana do uwzględnienia grzywien zapłaconych innym władzom i obliczonych na podstawie obrotów w Stanach Zjednoczonych i w Kanadzie, skoro, jak w niniejszym przypadku, aby obliczyć grzywnę, którą zamierza nałożyć, Komisja uwzględnia osiągnięte przez wnoszące odwołanie światowe obroty lizyną. Zdaniem wnoszących odwołanie, uwzględniając je, Komisja obliczyła tę grzywnę na podstawie ich obrotów w krajach, w których zapłaciły one już grzywnę, dodając te obroty do obrotów na rynku EOG.

74 Jednak w spornej decyzji światowe obroty zostały wykorzystane jedynie dla porównania względnych rozmiarów zainteresowanych przedsiębiorstw, w celu uwzględnienia rzeczywistej możliwości spowodowania przez te przedsiębiorstwa znaczącej szkody na rynku lizyny w EOG.

75 Należy zatem oddalić to zastrzeżenie.

76 Biorąc pod uwagę bezzasadność wszystkich zastrzeżeń wysuniętych przez wnoszące odwołanie wobec stwierdzenia Sądu, że nie wykazały one identyczności zarzucanych okoliczności faktycznych, należy oddalić zarzut trzeci.

W przedmiocie zarzutu czwartego opartego na naruszeniu obowiązku uzasadnienia

77 Zarzut czwarty dzieli się na dwie części.

78 Pierwszą częścią tego zarzutu, która dotyczy pkt 85–94 zaskarżonego wyroku, wnoszące odwołanie twierdzą, że Sąd naruszył art. 36 statutu Trybunału Sprawiedliwości, rozstrzygając, iż Komisja nie jest zobowiązana do uwzględnienia grzywien zapłaconych przez nie w krajach trzecich, choć grzywna nałożona przez Komisję jest proporcjonalna do ich obrotów światowych, a zatem wnoszące odwołanie zostały ukarane na podstawie ich obrotów w krajach, w których zostały już one skazane na kary grzywny.

79 Drugą częścią zarzutu czwartego, która dotyczy pkt 198–206 zaskarżonego wyroku, wnoszące odwołanie zarzucają Sądowi, że naruszył art. 36 statutu Trybunału Sprawiedliwości, stwierdzając, iż grzywna ma odpowiednią wysokość, pomimo uchybienia przez Komisję ciążącemu na niej obowiązkowi uwzględnienia obrotów lizyną osiągniętych przez wnoszące odwołanie w EOG.

80 W przedmiocie wymogów związanych z ciążącym na Sądzie obowiązkiem uzasadnienia należy odesłać do pkt 60 niniejszego wyroku.

81 W niniejszym przypadku wyrok Sądu jest w zakresie dotyczącym obu omawianych aspektów sprawy wystarczająco uzasadniony. Z jednej strony, w pkt 85–103 zaskarżonego wyroku Sąd podał szczegółowe uzasadnienie swego wniosku, zgodnie z którym Komisja nie była zobowiązana do uwzględnienia grzywien zapłaconych przez ADM w krajach trzecich. Z drugiej strony, w pkt 198–206 zaskarżonego wyroku przedstawił on podstawy odrzucenia argumentacji wnoszących odwołanie, zgodnie z którą grzywna była nieproporcjonalna do obrotów osiągniętych przez nie na rynku lizyny w EOG.

82 Należy zatem oddalić zarzut czwarty.

W przedmiocie zarzutu piątego opartego na wypaczeniu dowodów

83 Zarzutem piątym, który dotyczy pkt 142–171 zaskarżonego wyroku, wnoszące odwołanie podnoszą, że Sąd wypaczył dowody, stwierdzając, iż Komisja dowiodła istnienia skutków gospodarczych.

84 Konkretnie, wnoszące odwołanie zarzucają Sądowi, że wypaczył on dowody, stwierdzając, iż Komisja dowiodła w sposób wystarczający pod względem prawnym, że ceny były wyższe, niż byłyby w przypadku niezawarcia porozumienia. Dowody Komisji, których istnienie Sąd stwierdził w pkt 154–160 zaskarżonego wyroku, stanowią jedynie dowody rzeczywistego poziomu cen, bez analizy poziomu, jaki ceny osiągnęłyby prawdopodobnie w przypadku braku kartelu.

85 W tym względzie należy przypomnieć, że ocena okoliczności faktycznych, z wyłączeniem przypadków wypaczenia przedstawionych Sądowi dowodów, nie stanowi zagadnienia prawnego, które jako takie poddane jest kontroli Trybunału (zob. w szczególności wyrok z dnia 21 czerwca 2001 r. w sprawach połączonych od C-280/99 P do C-282/99 P Moccia Irme i in. przeciwko Komisji, Rec. str. I-4717, pkt 78).

86 Wnoszące odwołanie nie wykazały zaś wypaczenia dowodów. Zgłoszone przez nie w przedmiocie rozumowania Sądu zastrzeżenia są bezzasadne. Jak stwierdził rzecznik generalny w pkt 124 swej opinii, ze spornej decyzji, a także z zaskarżonego wyroku wynika, że Komisja przedstawiła szereg dowodów dotyczących wywołanej przez kartel podwyżki cen oraz że Sąd przeprowadził pogłębioną analizę tych dowodów. Odrzucając argumenty wnoszących odwołanie, które zmierzały do wykazania, że nie udowodniono, iż stosowane ceny były wyższe od tych, które byłyby stosowane w ramach oligopolu istniejącego w przypadku niepopełnienia naruszenia, Sąd nie wywnioskował z tych dowodów czegokolwiek, co z nich w sposób oczywisty nie wynika.

87 Należy zatem oddalić zarzut piąty.

W przedmiocie zarzutu szóstego opartego na naruszeniu zasady, na podstawie której Komisja powinna przestrzegać reguł, które sama dla siebie ustanowiła

88 Zarzutem szóstym wnoszące odwołanie zarzucają Sądowi naruszenie, w pkt 191–206 zaskarżonego wyroku, zasady, zgodnie z którą Komisja powinna przestrzegać reguł, które sama dla siebie ustanowiła.

89 Zdaniem wnoszących odwołanie Sąd stwierdził, że Komisja, ustalając kwotę wyjściową, uwzględniła jedynie łączny obrót wnoszących odwołanie wszystkimi liniami produktów, także lizyny, a zatem uchybiła swemu obowiązkowi uwzględnienia właściwego obrotu. Pomimo nieprzestrzegania przez Komisję postanowień jej własnych wytycznych Sąd uznał, że grzywna była zgodna z prawem, ponieważ nie naruszała zasady proporcjonalności. Sąd nie mógł pozwolić Komisji na naruszenie wytycznych, nie wyjaśniając ku temu podstaw. Pozwolenie Komisji na nieuwzględnienie wytycznych w zakresie, w jakim czyniło to zadość jedynie wymogom proporcjonalności, naruszało zasady pewności prawa i dobrej administracji, a także stanowiło dyskryminację wnoszących odwołanie w porównaniu z innymi przedsiębiorstwami, wobec których wytyczne zostały właściwie zastosowane.

90 Z tych względów Sąd powinien był, zdaniem wnoszących odwołanie, wykorzystać metodę przedstawioną w wytycznych dotyczących grzywien, uwzględniając, aby ustalić prawidłowy poziom grzywien, właściwy obrót ADM. Uchybiając swym zobowiązaniom w tym względzie, Komisja naruszyła zasadę, zgodnie z którą powinna ona przestrzegać reguł, które sama dla siebie ustanowiła.

91 W tym względzie należy przypomnieć, że choć normy dotyczące postępowania zmierzające do wywołania zewnętrznych skutków, jak w przypadku wytycznych, które skierowane są do podmiotów gospodarczych, nie mogą zostać uznane za normę prawną, której w każdym razie musi przestrzegać administracja, można je uznać za normę postępowania, która stanowi pewną wskazówkę dla praktyki administracyjnej, od której administracja nie może odstąpić w konkretnym przypadku bez podania powodów, które byłyby zgodne z zasadą równego traktowania (zob. podobnie wyżej wymieniony wyrok w sprawie Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, pkt 209 i 210).

92 Nie można zarzucić Sądowi, że zezwolił on Komisji na stosowanie wytycznych w błędny sposób. Rozstrzygając bowiem w pkt 197 zaskarżonego wyroku, że opierając się na światowych obrotach ADM bez uwzględnienia jej obrotów na rynku lizyny w EOG, Komisja nie uwzględniła pkt 1 A akapity czwarty i szósty wytycznych, Sąd sam uznał, że kwota grzywny była właściwa.

93 O ile w przypadku, w którym Komisja nie uwzględniła we właściwy sposób jakiegoś elementu w ramach oceny rozpatrywanego naruszenia, Sąd stwierdził naruszenie wytycznych i przejął sprawę do swego rozpoznania w ramach przysługującego mu prawa do nieograniczonego orzekania, o tyle zasady równego traktowania i pewności prawa nakładają nań obowiązek sprawdzenia w pierwszej kolejności, czy z uwzględnieniem tego elementu kara nadal mieści się w ramach ustanowionych przez te wytyczne. Zasada proporcjonalności znajduje zastosowanie dopiero po dokonaniu takiej oceny.

94 Stosując zatem jedynie kryterium proporcjonalności, Sąd naruszył prawo.

95 Z dokonanej w pkt 203–205 zaskarżonego wyroku oceny obrotu ADM pochodzącego ze sprzedaży lizyny w EOG wynika jednak, że gdyby Komisja zastosowała

wytyczne właściwie, uwzględniając ten obrót, nie zmieniłoby to ustalonej kwoty grzywny.

96 Należy zatem oddalić zarzut szósty.

W przedmiocie zarzutu siódmego opartego na naruszeniu zasady proporcjonalności

Argumentacja wnoszących odwołanie

97 Zarzutem siódmym wnoszące odwołanie zarzucają Sądowi, że nie uwzględnił on zasady proporcjonalności w dokonanej przez Trybunał i Sąd wykładni. W pkt 199–202 zaskarżonego wyroku Sąd bowiem błędnie, ich zdaniem, odrzucił argument, że zgodnie z zasadą proporcjonalności musi istnieć pewien związek pomiędzy grzywnami a właściwym obrotem, i z którego to argumentu wynika, że grzywna, która odpowiada, tak jak w niniejszej sprawie, 115% tego obrotu, jest nieproporcjonalna. Obliczenia swe wnoszące odwołanie opierają na obrocie osiągniętym przez nie na rynku lizyny w EOG w ciągu ostatniego roku naruszenia.

98 Wnoszące odwołanie są zdania, że w odróżnieniu od rozstrzygnięcia Sądu w pkt 200 zaskarżonego wyroku wyrok z dnia 16 listopada 2000 r. w sprawie C-248/98 P KNP BT przeciwko Komisji, Rec. str. I-9641 zawiera znajdującą ogólne zastosowanie zasadę, zgodnie z którą kara musi być proporcjonalna do znaczenia przedsiębiorstwa na rynku produktów stanowiących przedmiot naruszenia.

99 Wnoszące odwołanie twierdzą, że okoliczności faktyczne niniejszej sprawy są identyczne z tymi, które stanowiły podstawę wydania wyroku Sądu z dnia 14 lipca 1994 r. w sprawie T-77/92 Parker Pen przeciwko Komisji, Rec. II-549, w którym zmniejszył on grzywnę ze względu na to, iż Komisja nie uwzględniła w wystarczający sposób właściwego obrotu. Okoliczność, że w wyroku w wyżej wymienionej sprawie Parker Pen przeciwko Komisji zmniejszona została ostateczna kwota grzywny, a nie obliczona proporcjonalnie do wagi naruszenia jej kwota wyjściowa, jest ich zdaniem pozbawiona znaczenia. W ich opinii bowiem, w tamtej sprawie nie obliczono osobno kwoty wyjściowej. Grzywna nałożona na wnoszące odwołanie jest ponadto nieproporcjonalna do właściwego obrotu, niezależnie od tego, czy uwzględni się ostateczną kwotę grzywny, czy też proporcjonalną do wagi naruszenia kwotę wyjściową.

Ocena Trybunału

100 Zgodnie z orzecznictwem Trybunału w celu wymierzenia kary pieniężnej można brać pod uwagę zarówno całkowity obrót przedsiębiorstwa, który stanowi wskazówkę, aczkolwiek przybliżoną i niedoskonałą, co do wielkości tego przedsiębiorstwa i jego siły gospodarczej, jak i obrót uzyskany z towarów będących przedmiotem naruszenia, który może zatem stanowić wskazówkę co do rozmiaru tego naruszenia. Ani jednemu, ani drugiemu obrotowi nie należy przypisywać nieproporcjonalnie dużego znaczenia w porównaniu z innymi elementami oceny i w konsekwencji wymierzenie stosownej kary pieniężnej nie może być wynikiem zwykłego rachunku opartego na całkowitym obrocie. Dotyczy to w szczególności sytuacji, gdy rozpatrywane towary mają jedynie ułamkowy udział w tym obrocie (wyżej wymienione wyroki w sprawie Musique Diffusion française i in. przeciwko Komisji, pkt 121 i w sprawie Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, pkt 243).

101 Prawo wspólnotowe nie obejmuje natomiast znajdującej ogólne zastosowanie zasady, zgodnie z którą kara musi być proporcjonalna do znaczenia przedsiębiorstwa na rynku produktów będących przedmiotem naruszenia.

102 W pkt 200 zaskarżonego wyroku Sąd odrzucił argumentację wnoszących odwołanie w następujący sposób:

„[...] Z orzecznictwa wynika bowiem, że celem granicy określonej w odniesieniu do całkowitego obrotu przedsiębiorstwa w art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 jest właśnie uniknięcie sytuacji, w której grzywny byłyby nieproporcjonalne do jego znaczenia (zob. wyżej wymieniony wyrok w sprawie Musique Diffusion française i in. przeciwko Komisji, pkt 119). W zakresie, w jakim końcowa kwota grzywny nie przekracza 10% całkowitego obrotu ADM w ostatnim roku naruszenia, nie można uznać jej za nieproporcjonalną z tego tylko powodu, że przekracza ona obrót osiągnięty na rozpatrywanym rynku. Należy zauważyć, że skarżące powołują się na [wyżej wymieniony wyrok w sprawie KNP BT przeciwko Komisji, pkt 61], w którym [Trybunał] incydentalnie podkreślił, »że art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 [...] zmierza do zapewnienia proporcjonalności kary do znaczenia przedsiębiorstwa na rynku produktów będących przedmiotem naruszenia«. Poza okolicznością, że w pkt 61 tego wyroku Sąd wyraźnie, tytułem odwołania, wskazał pkt 119 wyżej wymienionego wyroku w sprawie Musique Diffusion française i in. przeciwko Komisji, należy podkreślić, że rozpatrywane sformułowanie, które nie zostało ponownie wykorzystane w późniejszym orzecznictwie, wpisuje się w szczególny kontekst sprawy, która stanowiła podstawę wydania wyżej wymienionego wyroku w sprawie KNP BT przeciwko Komisji. W tamtym przypadku skarżąca zarzucała bowiem Komisji uwzględnienie, w celu określenia jej udziału w rynku, wartości wewnętrznej sprzedaży w obrębie grupy, co zostało jednak z powyższego względu uznane przez Sąd za dopuszczalne. Nie można zatem wyciągnąć z tego wniosku, że nałożona na ADM kara była nieproporcjonalna".

103 To uzasadnienie nie stanowi naruszenia prawa.

104 W odniesieniu do wyżej wymienionego wyroku w sprawie Parker Pen przeciwko Komisji z jego pkt 94 wynika, że Sąd zastosował jedynie zasady przedstawione w pkt 121 wyżej wymienionego wyroku w sprawie Musique Diffusion française i in. przeciwko Komisji, które zostały przypomniane w pkt 100 niniejszego wyroku.

105 Nie jest ponadto obowiązkiem Trybunału, który rozstrzyga kwestie prawne w ramach odwołania, zastąpienie własną, bardziej słuszną oceną oceny Sądu, który w ramach nieograniczonego prawa orzekania orzeka o kwotach grzywien nałożonych na przedsiębiorstwa z powodu naruszenia przez nie prawa wspólnotowego (zob. wyżej wymieniony wyrok w sprawie Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, pkt 245 i przywołane tam orzecznictwo).

106 W konsekwencji należy oddalić zarzut siódmy.

107 Z powyższego wynika, że odwołanie należy oddalić.

W przedmiocie kosztów

108 Zgodnie z art. 69 § 2 regulaminu, mającym zastosowanie do postępowania odwoławczego na podstawie art. 118 regulaminu, kosztami zostaje obciążona, na żądanie strony przeciwnej, strona przegrywająca sprawę. Ponieważ Komisja wniosła o obciążenie ADM Company i ADM Ingredients kosztami postępowania, a wnoszące odwołanie przegrały sprawę, należy obciążyć je kosztami postępowania.

Z powyższych względów Trybunał (pierwsza izba) orzeka, co następuje:

1) Odwołanie zostaje oddalone.

2) Archer Daniels Midland Co. i Archer Daniels Midland Ingredients Ltd zostają obciążone kosztami postępowania.

Podpisy